L. sejm. 895/1884.

Aleg. 95

Sprawozdanie

komisyi edukacyjnej o wnioskach posła Wojciecha Dzieduszyckiego, do ustawy o ustroju publicznych szkół ludowych, a w szczególności wydziałowych, i do zmiany ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posełania do nich dzieci.

Wysoki Sejmie!

Tak zwana nowela szkolna z dnia 2. Maja 1883, uchwalona przeszłego roku w Radzie Państwa, rozszerzyła w kilku punktach istotnych zakres dotychczasowy władzy ustawodawczej Sejmu naszego w sprawach szkolnych, a mianowicie dała Sejmowi galicyjskiemu możność swobodnego stanowienia o urządzeniu wewnętrznym szkół wydziałowych. Sejm pragnął korzystać jak najrychlej z rozszerzonych atrybucyi swoich, wchodząc tym sposobem w posiadanie nowego a ważnego prawa i czyniąc zarazem zadośc powszechnie i od dawna uznanej potrzebie poprawy ustawodawstwa szkolnego.

Na wniosek posła Euzebiusza Czerkawskiego przedstawiła Komisya szkolna, a Sejm uchwalił projekt do ustawy o zakresie nauki w szkołach ludowych tak pospolitych jakoteż wydziałowych podawać się mającej. W tym obszernym elaboracie niepoprzestano jednak na samem tylko uchwaleniu nowych zasad mających obowiązywać co do urządzenia nauki w szkołach wydziałowych. Powzięto jeszcze nie jedno inne postanowienie, mające na celu konieczną poprawę szkolnictwa naszego ludowego w tych wszystkich szczegółach, w których niedostatecznie odpowiada potrzebom ludności kraju naszego. Zamierzone odróżnienie szkół ludowych pospolitych miejskich od szkół ludowych pospolitych wiejskich i małomiejskich, chcąc tym sposobem już w pierwszym stopniu nauki uwzględnić rozmaitość istotną potrzeb bardziej przemysłowej albo bardziej rolniczej ludności. Przeprowadzając ten podział dalej, ustanowiono dwa rodzaje szkół wydziałowych nadając jednym charakter dla chłopców, szkół przygotowujących do praktycznego życia przemysłowego, a drugim znamię szkoły wydziałowej wprawdzie, a przeto podającej naukę ogólną szerszą od udzielonej po szkołach ludowych pospolitych, ale zarazem przysposobiającej do praktycznego zawodu rolników. Dla jednych tylko szkół wydziałowych dla dziewcząt zachowano dotychczasowy ogólny charakter, pragnąc, aby mogły poniekąd dla płci żeńskiej zastąpić niższe szkoły średnie

Projekt ustawy uchwalony przeszłego roku na wniosek p. Euzebiusza Czerkawskieg. nietylko narysował ogólny obraz przyszłego szkolnictwa ludowego. Autor jego przystąpił jeszcze do innego zadania, a Sejm zamienił jego wnioski w uchwałę. Niewdając się w owe drobne szczegóły, których określenie jest zadaniem planów naukowych wydawanych przez władzę wykonawczą, uchwalono w roku przeszłym wskazówki co do tego, w jakim duchu nauka powinna być udzielaną tak w szkołach ludowych pospolitych, jakoteż w szkołach wydziałowych; wyrażono myśl Sejmu co do zakresu każdej nauki, i poniekąd co do sposobu, w który taka nauka winna być udzielaną, i myśl tę zamieniono w część składową uchwalonego projektu ustawy.

W tym samym czasie, w którym Sejm nasz zajmował się w myśl projektu posła Czerkawskiego projektem reformy nauki w szkołach ludowych, zostałainna myśl poruszona przez Wydział krajowy. Wykazano, że w kraju naszym istniało jeszcze w roku 1883. przeszło dwatysięcy gmin, w których niebyło żadnej szkoły, i że trzeba będzie dziewięćdziesiąt lat poczekać na chwilę, w której każda gmina własną szkołę mieć będzie, jeżeli rzeczy będą postępywać dalej dotychczasowym trybem. Wskazano równocześnie na przykre położenie finansów kraju naszego, i zażądano zakładania na przyszłość szkół tańszych. Stwierdzono bowiem, że zaopatrzenie w etatowe szkoły tych wszystkich gmin, w których dotąd zgoła niema szkoły ludowej, musiałoby znaczny ciężar zwalić na budżet krajowy, którego wydatki wzmagają się bez tego rok rocznie w sposób wzbudzający nie jedną obawę. Wydział krajowy przedłożył tedy Sejmowi projekt do ustawy, na mocy której miano przez dziesięć lat zaniechać reorganizacyi istniejących już szkół, a przystąpić do zakładania nowych szkół, a to szkół tymczasowych, o wiele tańszych, w których zakres nauki o wiele skromniejszy ograniczyłby się do tego, co by się wydało najniezbędniejszem.

Wnioski Wydziału krajowego podobnie jak wnioski posła Czerkawskiego zostały przekazane Komisyi edukacyjnej, która niebawem przyszła do przekonania, że rząd nie mógłby się nigdy zgodzić na wydanie ustaw czyniących we wszystkiem zadość żądaniom Wydziału krajowego. Inicyatywa Wydziału krajowego dała jednak powód do dwu innych uchwał przyjętych przez Sejm przeszłoroczny na wniosek Komisyi edukacyjnej.

Pierwsza uchwała dążyła do zmiany artykułu 12. ustawy obowiązującej o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych. Gdy tę ustawę uchwalano w roku 1873. miano przedewszystkiem na uwadze potrzebę szkół lepszych jak te, które dotąd istniały i na to główny nałożono nacisk. Rada szkolna krajowa i inne władze szkolne mniemały tedy, iż winne pierwej myśleć o lepszej organizacyi istniejących już szkół, a w drugim dopiero rzędzie zajmować się zakładaniem nowych szkół. Rada szkolna krajowa założyła tedy w przeciągu lat dziesięciu tylko 226 szkół nowych, a w tym samym czasie uorganizowała szkół dawnych 2639. Ale właśnie skutki tego działania Rady szkolnej krajowej zmieniły ze wszystkiem stosunki szkolnictwa naszego ludowego, i sprowadziły potrzebę wyraźnej zmiany ustawodawstwa. Dziś jest już przedewszystkiem piekącą potrzeba zakładanie nowych szkół i Sejm uchwalił w przeszłym roku nowelę nakładającą na Radę szkolną krajową obowiązek odłożenia dalszej reorganizacyi istniejących już szkół aż do chwili, w której wszystkie gminy zostaną zaopatrzone we własne szkoły, albo przynajmniej w sposób odpowiedni wcielone do szkół ludowych istniejących po innych gminach.

Rozszerzenie oświaty ludowej nie może być uskutecznione bez znacznych nakładów. Wydatki na ten cel są to wydatki w najwyższym stopniu produktywne i użyteczne, i wrócą się wielokrotnie skoro bardziej oświecone pokolenie wzmoże w przyszłości bogactwo tak ubogiego dziś kraju. Dzisiejsze nasze ubóstwo nakłada jednak na nas obowiązek jak największej oszczędności na wszystkich polach gospodarstwa krajowego. Chcąc tedy, o ile to się dało, pogodzić te względy oszczędności z zamierzonem rozpowszechnieniem oświaty ludowej, uchwalił dalej Sejm przeszłoroczny, zmieniając artykuł 12. ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu szkół, że nietrzeba tam publicznej szkoły zakładać, gdzie szkoła prywatna odpowiada potrzebie ludności.

Z tych samych względów, które spowodowały projekt zmiany obowiązującej ustawy, uchwalił podobnież Sejm przeszłoroczny rezolucyę, na mocy której wezwał Radę szkolną kra-

jową, aby przystąpiła w drodze administracyjnej do spełnienia woli kraju, zaniechawszy na razie dalszej reorganizacyi szkół. Żeby zakładała nowe szkoły tam wszędzie, gdzie tego zachodzi rzeczywista potrzeba, zadowalniając się w miarę możności zakładaniem szkół filialnych, posługując się jak najskromniejszemi budynkami szkolnemi, i zaprowadzając w wielu miejscach naukę półdniową. Równocześnie zażądano od Rady szkolnej dokładnej corocznej specyfikacyi wydatków funduszem szkolnym objętych, i wcześniejszego przedkładania zamknięcia rachunków z obrotu szkolnego funduszu krajowego w połączeniu z funduszami okręgowemi.

Obie ustawy szkolne uchwalone w Sejmie roku 1883. nie otrzymały sankcyi. Podniesiono przeciw ustawie o zakresie nauki w szkołach ludowych tak pospolitych jakoteż wydziałowych podawać się mającej rozmaite zarzuty kompetencyjnej i formalnej natury, które się tyczyły różnych i mnogich postanowień tej ustawy i nawet jej tytuł podały w wątpliwość. Pośród tych zarzutów stojących na przeszkodzie sankcyi najpoważniejszemi były następujące: Rząd mniemał, iż Sejm nie może ponawiać postanowień o przedmiotach nauki w szkołach ludowych pospolitych bez uwzględnienia owych postanowień ustaw państwa, które dziś nieobowiązują w kraju naszym na mocy dawniejszej ustawy krajowej, Rząd sądził, że nie wolno Sejmowi stanowić o charakterze nauki religii w szkołach ludowych bez najściślejszego uwzględnienia ustawodawstwa państwowego, a upatrywał w ustawie uchwalonej przez Sejm pewne postanowienia niezgodne z owem ustawodawstwem; wydało się Rządowi, że zasady przez Sejm uchwalone a stanowiące o duchu i zakresie nauki, i o sposobie, w którym takowa powinna być w szkołach ludowych udzielaną, wkraczają w dziedzinę atrybucyi władzy wykonawczej, i są już w pewnej mierze planami szkolnymi, których uchwalenie nie należy zdaniem Rządu do spraw, któremi by się Sejm mógł z własnej zająć inicyatywy, co więcej, Rząd dostrzegł niezgodność pomiędzy postanowieniami nowej przez Sejm uchwalonej ustawy tyczącemi się nauki dopełniającej, a artykułem 41 obowiązującej ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posełania do nich dzieci, podobnież zażądał nowych postanowień względem funduszów służących do utrzymania i założenia nowych szkół wydziałowych urządzonych w myśl uchwał przeszłorocznego Sejmu.

Co do zmiany artykułu 12 ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych, oświadczył Rząd, iż mniema, że taka zmiana ustawy jest zbyteczną, i że może się stać w drodze rozporządzenia zadość intencyi Sejmu. Odmówiono tedy sankcyi obydwu ustawom uchwalonym na przeszłorocznym Sejmie, i zawiadomiono Sejm o przyczynach tej odmowy.

Tymczasem Rada szkolna krajowa przystąpiła w sposób godny uznania do spełnienia woli Sejmu wypowiedzianej w uchwalonej rezolucyi, i rozpoczęła dzieło zakładania nowych szkół, przestrzegając przytem jak najściślejszej a wskazanej jej przez Sejm oszczędności. Skutek tych usiłowań jest już znaczny; powstała wielka ilość nowych szkół, a gdzie to tylko było możliwem, założono szkoły filjalne tylko, albo zaprowadzono naukę półdniową. Okazało się jednak przytem, że zupełne zadośćuczynienie intencyom Sejmu jest jednak bardzo trudne bez zmiany ustaw krajowych, i że musiano często dla względów formalnych założyć szkołę etatową tam, gdzie szkoła filialna byłaby mogła na razie uczynić zadość potrzebom ludności miejscowej.

Skoro udzielono Sejmowi odmowę sankcyi ustaw szkolnych w przeszłym roku uchwalonych i skoro to się stało możliwem w skutek otwarcia nowej sesyi sejmowej, wniósł poseł Wojciech Dzieduszycki projekta do ustawy o ustroju szkół ludowych w ogóle, a w szczególności szkół wydziałowych, i do zmiany ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu szkół ludowych i t. d. Myślą tych wniosków było: po pierwsze, uratowanie tych postanowień przeszłorocznej ustawy o zakresie nauki w szkołach ludowych przeciw którym nie podniesiono ze strony Rządu zarzutów, a powtóre: zmiana ustaw krajowych rozwiązująca w zupełności ręce Radzie szkolnej krajowej i umożliwiająca jej jak najściślejsze spełnienie woli Sejmu wypowiedzianej za pomocą przeszłorocznej rezolucyi.

Wnioski podpisanego poniżej sprawozdawcy odesłano do komisyi edukacyjnej. Komisya edukacyjna nie mogła wprawdzie uznać słuszności powodów które Rząd skłoniły do odmówienia sankcyi projektom do ustaw uchwalonym w roku przeszłym; licząc się jednak z koniecznością, postanowiła przeprowadzić swoje dawne myśli, z uwzględnieniem wskazówek przez Rząd podanych, wierząc, że treść dawnych uchwał sejmowych da się urzeczywistnić w drodze którą komisya edukacyjna teraz obrała.

Projekt do ustawy o urządzeniu publicznych szkół ludowych tak formą jak treścią powtarza tylko z bardzo małemi, a dziś koniecznemi zmianami, postanowienia przeszłorocznego projektu do ustawy o zakresie nauki itd. Jeśli Wysoki Sejm raczy się przychylić do wniosków komisyi, ponowi tylko przeszłoroczne swoje uchwały o ile te są zgodne z zapatrywaniami Rządu co do zakresu prawodawczej władzy Sejmu krajowego.

Art. 1 projektowanej ustawy uzupełnia postanowienia prawodawstwa państwowego o celu szkoły, zaznaczając, że szkoła ludowa winna nietylko wychowywać użytecznego, moralnego i religijnego obywatela, ale także człowieka zdolnego spełniać zawód praktyczny, do którego zostanie prawdopodobnie powołanym wskutek okoliczności pośród których się narodził. Zamierzyliśmy przeszłego roku szkoły ludowe pospolite urządzić dwojako jako szkoły miejskie, i wiejskie lub małomiejskie. Rząd niedopuszcza użycia tych wyrażeń, mniemając, iż są niezgodne z brzmieniem ustawy państwowej. Komisya szkolna spodziewa się wszelako, że wskazanie na konieczność zastosowania nauki w szkołach ludowych do potrzeb miejsca w którym szkoła powstała i prawdopodobnego stanu uczniów, doprowadzi do tego, że będą istnieć inne plany nauki dla szkół założonych po miastach, a innne dla szkół wiejskich, a to tem pewniej, że tylko w większych miastach sprowadzi wielka ilość dzieci uczęszczających do szkoły potrzebę założenia szkoły 4, 5, lub 6 klasowej, i że tegoroczny projekt ustawy, przedłożony niniejszem Sejmowi, stanowi już w artykule 1. znaczne różnice pomiędzy ustrojem szkół mających mniej, albo więcej jak cztery klas. Szkoły 1, 2 i 3 klasowe będą istnieć tylko pośród wiejskiej i małomiejskiej ludności. Będzie wolno je urządzić podług zasad półdniowej nauki i nie będą miały zadania przygotowania do szkół średnich. Szkoły 4. 5 i 6 klasowe po miastach tylko istnieć będą. Nauka półdniowa nie będzie w nich dozwoloną, a choć tu także nauka będzie stanowić względnie zamkniętą w sobie całość, szkoły te aż do ukończenia czwartej klasy będą młodzież przygotowywać do uczęszczania do szkół średnich. Gdzie 5. i 6. klasa będą istniały, zastąpią w pewnej skromnej mierze naukę udzielaną gdzieindziej przez szkoły wydziałowe.

Art. 2. wniosku komisyi edukacyjnej nakazuje rewizyę planów nauki dla szkół ludowych pospolitych, w myśl zasad wypowiedzianych w artykule 1. Gdy Rada szkolna przystąpi do rewizyi tych planów, winna pamiętać o tem, że Sejm wcale nie odstąpił od zasad wypowiedzianych w przeszłorocznym projekcie do ustawy o zakresie nauki w szkołach ludowych a objętych w art. 2, 3, 4, 5 i 6, i winna się zastosować w miarę możności do wypowiedzianych wówczas życzeń Sejmu. Powinna baczyć troskliwie na rożnicę jaka zachodzi co do potrzeb umysłowych i moralnych pomiędzy ludnością wiejską i małomiejską z jednej a miejską z drugiej strony, winna przestrzegać, aby zawsze uwagę uczniów, w miarę ich pojęcia i umysłowego rozwoju, na prawdy religijne zwracano. Plany nauki dla szkół 1, 2 i 3 klasowych postanowią, że w nauce o świecie czyli tak zwanej poglądowej nauczyciel będzie uczniow naprzód zajmować przedmiotami z najbliższego otoczenia, a tem samem tyczącemi się gospodarstwa i przemysłu wiejskiego lub małomiejskiego, i opisami używanych w jednym i drugim płodów natury i ich obróbki; będzie podawać stopniowo wiadomości o najpospolitszych zjawiskach natury, o warunkach zdrowia, o kraju jako o części ziemi, o jego historji, o powinnościach i prawach obywateli. W czytaniu i pisaniu doskonalić się będą uczniowie pod kierunkiem nauczyciela i doprowadzą do możebnej biegłości, skoro w jednem i drugiem niejakiej już nabędą wprawy będą im podawane gwoli ćwiczenia do czytania i pisania rzeczy, które im na teraźniejszy i na dalszy ich wiek użyteczne być mogą, a służą za podstawę nauki poglądowej. Rada szkolna krajowa przypisze stosowne do tych

wymagań książki. Czytanie tych książek rozszerzać będzie rzeczone wiadomości uczniów i doskonalić ich zdolność tłómaczenia się w języku wykładowym. Obok tego zwracać będzie nauczyciel uwagę na główne zasady gramatycznej budowy języka i połączy z tem odpowiednie ćwiczenia. Naukę rachunków udzielać się będzie także sposobem poglądu przez ciągłe zastosowanie jej do liczb, miar i wag, rzeczy z zakresu praktycznego życia. Uczniowie ćwiczyć się będą tak w rachunku pamięci jakoteż w rachunku na tablicy, obejmując cztery działania w liczbach całych i ułamkach zwyczajnych i dziesiętnych, a potem naukę o stosunkach i proporcyach aż do prostej reguły trzech włącznie. Obznajamiać się też będą z najprostszemi formami geometrycznemi, które w życiu pospolitem codzienne znajdują zastosowanie. Ćwiczenia te odbywać się będą w połączeniu z rachunkiem przez obliczanie wymiarów przestrzeni za pomocą najpospolitszych narzędzi, jako to: lineału, łokcia, metra lub cyrkla. Również ćwiczyć się będą uczniowie w mierzeniu od oka. Ćwiczenia te uzupełniać się będą rysunkiem, przeważnie z natury, w obrębie form najprostszych. Śpiew będzie miał na celu formowanie głosu i ucha za pomocą stosownych ćwiczeń, obejmie zaś ćwiczenia tak w świeckim jakoteż w religijnym śpiewie. Gimnastyka obowiązkowa dla chłopców a dowolna dla dziewcząt, zastosują się do usposobień i potrzeb i roboty ręczne, uczniów i uczennic. Przy nauce robót ręcznych zostaną uwzględnione także miejscowe stosunki gospodarcze i przemysłowe.

Przy rewizyi planów nauki dla szkół ludowych pospolitych 4, 5cio i 6cio klasowych, postąpi sobie Rada szkolna krajowa, tak aby te szkoły mogły podawać naukę początkową tak w duchu ogólnego oświecenia, mając, obok ogólnych wiadomości dla każdego stanu potrzebnych, przedewszystkiem umysłowe i moralne potrzeby tej części młodzieży na względzie, która w szkołach średnich lub wydziałowych zamierza szukać dopełnienia lub rozszerzenia swych wiadomości.

Art. III, i IV. przedłożonego niniejszem projektu do ustawy obejmuje przepisy co do nauki dopełniającej wyjęte prawie bez zmiany z przeszłorocznego projektu do ustawy o zakresie nauki.

Art. V. nakazuje rewizyę planów nauki dopełniającej, czy też niedzielnej. Przy układaniu tych planów uwzględni Rada szkolna krajowa w miarę możności myśli wyrażone w art. 9. przeszłorocznego projektu ustawy, a w niniejszym projekcie ustawy niepowtórzone. Wybitniej jeszcze jak w szkole ludowej zaznaczy zastosowanie do potrzeb praktycznego życia. Przy opowiadaniach z historyi zwróci głównie uwagę na historyę Polską i Ruską tudzież Austryacką. Postara się o ile możności o treściwy wykład organizacyi władz tak rządowych jakoteż autonomicznych i o obowiązującej organizacyi państwa, łącząc naturalnie wiadomości tym wykładem objęte ze wskazówkami co do pisania kwitów i łatwiejszych podań do władz. Oprze wreszcie wiadomości z zakresu gospodarstwa wiejskiego i ubocznych jego gałęzi na nabytej poprzednio znajomości praw przyrody, i połączy je, o ile to być może, z ćwiczeniami praktycznemi, tudzież z treściwą i praktyczną nauką o pomiarze gruntów.

Art. VI, VII, VIII i IX przedłożonego niniejszem projektu do ustawy obejmują przepisy o urządzeniu szkół wydziałowych, co do których Sejm nasz posiada obecnie na podstawie noweli szkolnej z 2. maja 1883 obszerniejszą władzę prawodawczą. Powtórzono w tych artykułach zasadnicze postanowienia projektu przeszłorocznego do ustawy, a poczyniono tylko niektóre zmiany stanowiące, że mogą także w kraju naszym istnieć szkoły wydziałowe 2 klasowe tylko, i oznaczające stosunek liczby nauczycieli do liczby klas w szkole wydziałowej. Oprócz tego stanowi przedłożony projekt, że nie tylko kandydaci stanu nauczycielskiego ale także uczniowie wielu szkół specyalnych otrzymają w szkołach wydziałowych przygotowawczą naukę.

Art. X. nakazuje rewizyę planów nauki dla szkół wydziałowych. Rada szkolna krajowa będzie przy tej także rewizyi miała na uwadze myśl Sejmu wypowiedzianą w roku ubiegłym, a to w artykułach 13 — 24 wówczas uchwalonego projektu do ustaw.

W nauce języka wykładowego, drugiego krajowego i niemieckiego, będzie przeto staraniem szkoły, nie tylko wprawiać uczniów w poprawne wysłowienie się w tych językach mową

i pismem, ale zarazem obznajamiać ich z głównemi zasadami gramatyki tych języków i najdzielniejszemi utworami piśmiennictwa, wiekowi uczniów przystępnemi. W dalszym ciągu nauki książka do czytania zawierać będzie przeważnie utwory piśmienne, swą treścią do potrzeb zawodów praktycznych zbliżone, a obok tego zajmą uczniów ćwiczenia stylistyki praktycznej, dla nauki dopełniającej także przypisane, wszakże o wymaganiach nieco ściślejszych, a w miarę dokładniejszej nauki w szkołach wydziałowych udzielanej.

Nauka geografii poprzedzi naukę historyi i na podstawie niektórych najpospolitszych wstępnych wiadomości podawać będzie przedewszystkiem geografię kraju rodzinnego, następnie geografię Europy i innych części świata, nie zaniedbując obznajamiać uczniów z płodami natury i przemysłu, znajdującemi się na rozmaitych punktach ziemi, tudzież głównemi drogami handlu którego są przedmiotem. W nauce historyi podany będzie naprzód rys historyi Polski i Rusi, następnie państwa Austryackiego, z o ile możności wywodnym opisem tych krajów, ich ekonomicznych stosunków i instytucyi. We wszystkich klasach, a w szczególności już przy sposobności, jaką podadzą opisy geografii, będzie nauczyciel obznajamiał uczniów z ważniejszemi zdarzeniami z historyi powszechnej.

Nauka rachunków będzie miała naprzód zadanie utwierdzić uczniów w ich wiadomościach w szkole pospolitej nabytych, a następnie je rozszerzyć do nauki o potęgach i pierwiastkach, o proporcyach złożonych, o regule łańcuchowej, rent i procentów. Ta nauka uwzględniać będzie przedewszystkiem praktyczne sposoby przeprowadzania potrzebnych w życiu pospolitem działań, a ogóiną teoryą jedynie o tyle, o ile to służyć może do ułatwienia praktycznej nauki. Oprócz tego udzielona będzie nauka rachunkowości, zastosowana do potrzeb gospodarstwa i przemysłu.

Rysunek z wolnej ręki ćwiczyć będzie przedewszystkiem w rysowaniu form i przedmiotów używanych w przemyśle. Z rysunkiem tym należy połączyć naukę o formach geometrycznych, a następnie zastosowanie ich w rysunku konstrukcyjnym, który równie jak rysunek z wolnej ręki uwzględni przedmioty używane w przemyśle i wspierać będzie ćwiczenia mechaniczne w szkole wykonywane.

W każdej klasie poświęcone będą osobne godziny na formowanie pisma na zasadach umiejętnej kaligrafii.

W naukach przyrodniczych instrukcya ograniczy się do zjawisk i przedmiotów, z którémi uczniowie mogą mieć styczność, i wykazywać będzie ich wpływ lub zastosowanie w życiu człowieka, jego zatrudnieniach lub potrzebach podając zarazem najpraktyczniejsze wiadomości z hygieny tak ludzkiej jak zwierzęcej.

Technologia obznajamiać będzie uczniów przedewszystkiem z własnościami surowych płodów natury, używanych w przemyśle; z najpospolitszemi sposobami przerabiania tych płodów; wskaże wynikłe z tąd rodzaje fabrykacyi i rodzaje rękodzieł; wreszcie pouczy o własnościach uzyskanych w nich wytworów w zastosowaniu do rzemiosła lub gospodarstwa. Naukę tę podawać należy dopiero w późniejszych kursach szkoły wydziałowej; sposobem prostym, doświadczalnym, bez subtelnych i obszernych teoryi.

Nauka gospodarstwa wiejskiego i jego ubocznych gałęzi, zastosowana będzie do potrzeb okolicy w której się szkoła znajduje, i nawiąże do wskazówek, jakie pod tym względem uczniowie mogli uzyskać w naukach przyrodniczych. Dążyć należy do tego, żeby nauka uzmysławiana była okazami, a łączyła się, ile możności, z ćwiczeniami w ogródku i na polu.

Ćwiczenia mechaniczne dążyć będą do wprawy uczniów w wykonywaniu początkowych prac mechanicznych, przedewszystkiem takich, co bez warsztatu jedynie przy pomocy najprostszych narzędzi i przyrządów mogą być wykonywane. Przy sposobności tych ćwiczeń należy się obznajamiać tych uczniów „e sposobami obrabiania drzewa, metalu, skóry i innych materyałów przy pomocy najprostszych narzędzi, z narzędziami używanemi w rękodziełach, ze sposobami

ich użycia w wykonywaniu rękodzieł, wreszcie pouczać, jak narzędzia w należytym do użytku stanie utrzymywać można.

Nauka muzyki, głównie doskonalenie spiewu będzie miała na uwadze; niejest wykluczona jednak także muzyka instrumentalna. Nie będzie się jednak jak w szkole pospolitej ograniczać do samych tylko praktycznych ćwiczeń, ale oprzee się na znajomości pierwszych zasad muzyki tak świeckiej, jakoteż w miarę potrzeby i możności, także religijnej.

Ćwiczenia ciała będą się odbywać według zasad gimnastyki szkolnej.

W szkołach wydziałowych dla dziewcząt nauka języków będzie głównie miała na uwadze ogólne oświecenie, obznajamiając uczennice z najcelniejszemi epokami piśmiennictwa, szczególniej ojczystego. Podobnież i nauka historyi, wypełniając program w szkołach dla chłopców przypisany, poda także treściwy rys historyi powszechnej. Hygiena ma być wykładana w nieco obszerniejzym, niż w szkołach dla chłopców zakresie.

Artykuły XI. XII. niniejszego projektu obejmują postanowienia o szkołach specyalnych, które można połączyć ze szkołami wydziałowemi, tudzież o kursach dla dorosłych, objęte już przeszłorocznemi uchwałami Sejmu.

Jeśli tedy Wysoki Sejm raczy uchwalić niniejszem przedłożony projekt do ustawy jeżli ten projekt zamieni się w ustawę, i jeśli Rada szkolna krajowa uwzględni przy rewizyi planów szkolnych, tak jak to uczynić powinna. w tem sprawozdaniu dosłownie niemal powtórzone przeszłoroczne uchwały Sejmu, stanie się prawie w zupełności zadość woli Sejmu, w roku 1883 objawionej na podstawie wniosków p. Euzebjusza Czerkawskiego i jego sprawozdania.

Komisya edukacyjna sądziła jednak, że nie można poprzestać na uchwaleniu ustawy o urządzeniu szkół ludowych, i że należy się także przystąpić do uchwalenia takich zmian do ustawy z dnia 23. maja 1873, któreby umożliwiły stworzenie nowej podstawy materjalnej bytu w przyszłości założyć się mających szkół wydziałowych, i któreby zarazem stworzyły prawną a niezachwianą podstawę dla tych czynności, które Rada szkolna krajowa przedsięweźmie, w celu uczynienia zadość woli Sejmu w przeszłym roku przez rezolucyę wyrażonej.

W tym to celu przedkłada komisya edukacyjna Wysokiej Izbie projekt do zmiany niektórych postanowień ustawy o zakładaniu i utrzymywaniu ludowych szkół publicznych i o obowiązku posełania do nich dzieci.

Zmiana artykułu VI. stanowi, że tam gdzie w szkołach 1-dno, 2 i 3 klasowych będzie zaprowadzona nauka południowa, dopiero tam, gdzie będzie stu uczniów, trzeba będzie drugiego nauczyciela zamianować i drugą klasę urządzić.

Zmiana Art. V. postanowi, że szkoły 4, 5, i 6 klasowe mają odtąd tylko po miastach powstawać, a to tak, aby przynajmniej jedna taka szkoła istniała w każdym w politycznym powiecie. Artykuł V. uchyli w nowem swojem brzmieniu dotąd obowiązujące postanowienie mocą którego jedna szkoła wydziałowa powinna istnieć w każdych dwu okręgach szkolnych. Odtąd Sejm postanowił osobną uchwałą o potrzebie założenia nowej szkoły wydziałowej, i o tem o ile fundusz krajowy przyczyni się do jej założenia i utrzymania. Tylko co do istniejących już szkół wydziałowych pozostaną w mocy dotychczasowe zobowiązania i orzeczenia organizacyjne, dopóki uchwała sejmowa zmiany w tym względzie nie zaprowadzi.

Zmiana artykułu VI. umożliwi zakładanie tymczasowe szkół filialnych tylko, a przeto o mniejszym stopniu fundusz krajowy obarczających, i w tych miejscowościach, w których zresztą zachodzą okoliczności, domagające się szkoły etatowej, ale w której fundusze miejscowe i okręgowe nie wystarczą na uposażenie takiej szkoły.

Zmiany Artykułów XIV., XVIII., XIX., XXIV., XXVIII., są tylko wynikiem postanowień artykułu V. o przyszłych szkołach wydziałowych, i mają na celu uwolnienie gmin i powiatów od obowiązkowego utrzymania tych szkół.

Art. XL. obejmie w swojem nowem brzmieniu korzystne dla naszych stosunków postanowienia noweli szkolnej z dnia 2go Maja 1883. tyczące się obowiązku posełania dzieci do szkół publicznych ludowych. Na mocy tych postanowień uwalnia także od obowiązku uczęszczania do szkoły ludowej publicznej nauka, którąby dziecko będące w wieku szkolnym pobierało w szkole specyalnej tak urządzonej, iżby mogła zastąpić naukę udzielaną w szkołach ludowych. Obowiązek i prawo przekonania się o tem, czy dzieci w domu otrzymują odpowiednią naukę uwalniającą od obowiązku uczęszczania do szkoły publicznej, odjęto nadzorom szkolnym miejscowym a przelano na Rady szkolne okręgowe, mogące o wiele lepiej temu obowiązkowi sprostać.

Art. XLI. zostanie zmienionym w myśl Artykułu III. ustawy o urządzeniu szkół ludowych, kładąc w miejsce dotychczasowych szkół niedzielnych szkoły dopełniające, i zastępując dotychczasowy dwuletni obowiązek uczęszczania do szkół niedzielnych, trzyletnim obowiązkiem uczęszczania na kursa nauki dopełniającej, po ukończeniu szkoły ludowej pospolitej.

Jeśli tu wniesione zmiany otrzymają moc ustawy, będzie wielu młodych nauczycieli musiało poprzestać na obowiązku udzielania nauki w szkole filialnej; gdyby zresztą obowiązujące ustawodawstwo pozostało bez zmiany, musieliby nietylko zadowolnić się skromniejszą płacą 250ciu zł. w. a. rocznie, ale musieliby się także zrzec nadziei pięcioletnich dodatków do płacy nauczycielskiej. Ta ostatnia mianowicie okoliczność mogłaby oddziałać zniechęcająco na niejednego kandydata do stanu nauczycielskiego, i mogłaby stanąć na przeszkodzie zaopatrzeniu przyszłych szkół filialnych w odpowiednie siły nauczycielskie. Aby temu zapobiedz przedkłada komisya edukacyjna Sejmowi w myśl wniosku postawionego w komisyi przez posła Zolla, zmianę artykułu 15go ustawy o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych, mocą której nauczyciele młodsi zawiadujący stale szkołą filialną otrzymaliby dodatki pięcioletnie 25 zł. w. a., a to tym sposobem, że zaczętoby pięciolecia liczyć od dnia ogłoszenia nowej ustawy.

Komisya edukacyjna mniema, że w tym roku niemożna już rozpoczynać dalszej reformy naszego ustawodawstwa szkolnego. Niemniej jest przekonaną że przedłożone niniejszem Sejmowi projekta do ustaw, nieuczynią jeszcze zadość wszelkim potrzebom naszego szkolnictwa Komisya pragnęłaby gorąco, aby reforma szkół już od wielu lat zamierzona, została co do wszystkich naszych ustaw przeprowadzoną, i żeby w ten sposób zużytkowano praktycznie prace tylu ankiet, i wnioski dawniejszych komisyi edukacyjnych sejmowych, regulując słusznie stosunki prawne stanu nauczycielskiego, polepszając nadzory szkolne, stanowiąc o lepszem urządzeniu tych źródeł, z których fundusze szkolne pochodzą. Z tego to powodu wnosi komisya edukacyjna, wskutek wniosku postawionego w komisyi przez posła Romanowicza, rezolucyę wzywającą Wydział krajowy, żeby projekt reformy o obowiązujących ustawach krajowych o szkołach ludowych, przedłożył Sejmowi na następnej już sessyi, w porozumieniu z Radą szkolną krajową.

Trudności formalne stanęły na przeszkodzie temu, aby bardziej szczegółowe orzeczenia o zakresie nauki w szkołach ludowych, powzięte przez Sejm z własnej inicyatywy, stały się obowiązującemi ustawami. Sejm jednak niemoże się zrzec prawa swego zatwierdzania planów szkolnych ułożonych przez Radę szkolną krajową, które to prawo nadaje Sejmowi statut organiczny Rady szkolnej krajowej. Ustanawiając tedy w drodze ustawodawczej obowiązek rychłej rewizyi planów nauki dla szkół ludowych, musi Sejm zażądać, aby Rada szkolna krajowa zrewidowane plany Sejmowi do zatwierdzenia przedłożyła, a nadal zawsze takie plany Sejmowi do zatwierdzania przedkładała. W tym tedy celu, przedstawia komisya edukacyjna Wysokiej izbie do uchwalenia rezolucyę wniesioną na posiedzeniu komisyi przez posła Euzebiusza Czerkawskiego, a domagającą się tego, aby Rada szkolna w najbliższej przyszłości przedłożyła Sejmowi do zatwierdzenia zrewidowane plany nauki dla szkół ludowych.

Z tych to powodów komisya edukacyjna wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Alegat I. Załączoną pod I ustawę, mocą której na zasadzie ustawy państwowej z dnia 2go Maja 1883 wydają się postanowienia o urządzeniu publicznych szkół ludowych, a w szczególności szkół wydziałowych.

Alegat II. Załączoną pod II rezolucyę, domagającą się, żeby Rada szkolna krajowa plany nauki dla szkół ludowych Sejmowi do zatwierdzenia przedkładała.

Alegat III. Załączoną pod III. ustawę, mocą której zostają zmienione niektóre postanowienia ustawy z dnia 23. maja 1873 o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół ludowych i obowiązku posełania do nich dzieci.

Alegat IV. Załączoną pod IV. ustawę co do zmiany artykułu 15go ustawy o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych.

Alegat V. Załączoną pod V. rezolucyę, mającą na celu przeprowadzenie jak najrychlejsze zupełnej reformy ustaw szkolnych krajowych.

Za przewodniczącego
Solecki, biskup

Sprawozdawca
Wojciech Dzieduszycki.

Ustawa

z dnia .... mocą której na zasadzie ustawy państwowej z dnia 2. maja 1883. Dz. u. p. z 5. maja 1883 Nr. 53 wydają się postanowienia o urządzeniu publicznych szkół ludowych, a w szczególności szkół wydziałowych.

Za zgodą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, rozporządzam co następuje:

Art I.

Szkoły ludowe pospolite podając wiadomości ludziom wszelkiego stanu najpotrzebniejsze, urządzone będą tak, iżby dzieci z nauki czerpały oświecenie o zasadach religijnych i moralnych i obowiązkach obywatelskich, tudzież o zadaniach i warunkach zawodu, jakiemu się według okoliczności, miejsca i stanu prawdopodobnie poświęcą.

Nauka ma być w szkołach pospolitych 4, 5 i 6cio klasowych tak rozłożona i prowadzona, ażeby uczniowie po ukończeniu klasy czwartej byli dostatecznie usposobieni do pobierania nauki w szkole średniej lub wydziałowej.

Szkoły będą o ile możności tak urządzone, iżby uczeń mógł z każdym rokiem obowiązku szkolnego przejść do wyższego stopnia nauki.

Podział młodzieży szkolnej na klasy i oddziały będzie zależał od ilości uczniów i od nauczycieli. Z wyjątkiem 4 do 6 klasowych szkół po miastach, może być wszędzie zaprowadzona nauka półdniowa.

Nauka w każdej szkole z osobna stanowić będzie zamkniętą w sobie całość.

Art. II.

Plany nauki dla szkół ludowych pospolitych ulegną rewizyi, w sposób postanowiony przez obowiązujące przepisy i w myśl art. I. niniejszej ustawy. Zostanie przytem uwzględnioną potrzeba nauki robót ręcznych.

Art. III.

Kursa nauki dopełniającej mają być dalszym ciągiem i dopełnieniem szkoły ludowej pospolitej.

Będzie się w nich odbywać nauka w takich porach dnia, tygodnia i roku, któreby pozwalały uczniom poświęcać się obok tego praktycznym zatrudnieniom. Ilość godzin dopełniającej nauki wynosi co najmniej cztery godziny tygodniowo w szkołach 1, 2 i 3 klasowych, a sześć godzin w szkołach 4, 5 i 6 klasowych.

Mogą także osoby, które przekroczyły wiek szkolny, korzystać z tych kursów aż do ukończonego dwudziestego roku życia, a to odwidzając naukę bądź wszystkich bądź niektórych tylko przedmiotów.

Art. IV.

Kursa nauki dopełniającej obejmują w dalszym ciągu nauki szkoły ludowej pospolitej następujące przedmioty:

1. Naukę religii.
2. Ćwiczenia w czytaniu i rozbiorze przeważnie rzeczowym stosownych utworów piśmiennictwa podanych w podręczniku przeznaczonym na ten cel a obejmujących pomiędzy innemi wiadomości z historyi, geografii i nauk przyrodniczych, z szczególną uwagą na znajomość kraju rodzinnego.
3. Wskazówki o pisaniu listów, tudzież najpotrzebniejsze wiadomości ze stylistyki praktycznej w połączeniu z odpowiedniemi ćwiczeniami.
4. Rachunki, mianowicie domowe i gospodarskie.

Ze szczególnem zastosowaniem do potrzeb życia praktycznego mogą wejść w skład tej nauki:

1. Główne zasady pojedynczej rachunkowości.
2. Rysunki.
3. Najważniejsze wiadomości z zakresu gospodarstwa wiejskiego i jego ubocznych gałęzi, albo też z technologii najważniejszych miejscowych zawodów przemysłowych.

Art. V.

Plany nauki dopełniającej ulegną rewizyi w sposób postanowiony przez obowiązujące przepisy a w myśl art. III i IV niniejszej ustawy.

Art. VI.

Dla uczniów, którzy nie zamierzają udać się ze szkoły ludowej pospolitej do szkó średnich, będą istnieć w kraju szkoły wydziałowe z szerszym niż w szkołach pospolitych programem nauki przysposabiającej zarazem do rolniczego albo do przemysłowego zawodu.

Nauka w szkołach wydziałowych ma być tak urządzona, aby uczniowie ich byli także przyspasabiani do korzystania z nauki w seminaryach nauczycielskich, jako też w szkołach specyalnych, o ile wstęp do nich nie jest zawisłym od poprzedniego ukończenia pewnej klasy szkół średnich.

Będą osobne dla chłopców, a osobne dla dziewcząt szkoły wydziałowe. Jedne i drugie obejmować będą zazwyczaj kurs nauki czteroletni podzielony na cztery klasy; wszakże szkoły wydziałowe o charakterze przeważnie rolniczym mogą poprzestać na kursie trzyletnim o trzech klasach, a w miarę miejscowej potrzeby można nawet urządzać szkoły wydziałowe o dwu klasach z kursem dwuletnim.

Przyjęcie ucznia do szkoły wydziałowej nastąpi na podstawie egzaminu wstępnego.

W szkołach wydziałowych musi być prócz dyrektora i katechety przynajmniej tylu nauczycieli, ile jest klas.

Liczba godzin tygodniowej nauki wynosi w każdej klasie 24 do 30.

Art. VII.

W szkołach wydziałowych dla chłopców będą przedmiotami nauki:

1. Religia.
2. Nauka języków.
3. Geografia i historya ze szczególniejszem uwzględnieniem kraju rodzinnego i w połączeniu z wiadomościami o obowiązującej konstytucyi państwa.
4. Rachunki w połączeniu z rachunkowością pojedyńczą.
5. Rysunki z wolnej ręki i rysunki geometryczne.
6. Kaligrafia.
7. Nauki przyrodnicze.
8. Technologia albo gospodarstwo wiejskie, jedno i drugie w połączeniu z ręcznemi ćwiczeniami mechanicznemi.
9. Muzyka.
10. Gimnastyka.

Art. VIII.

Szkoły wydziałowe dla chłopców odpowiadać mają miejscowym potrzebom i stosunkom i będą miały charakter przeważnie bądź przemysłowy bądź rolniczy. Te potrzeby praktycznego życia będą w miarę postępu uczniów w nauce coraz bardziej uwzględniane.

Art. IX.

W szkołach wydziałowych dla dziewcząt nauka stosować się będzie do właściwych jej płci potrzeb i usposobień i przyszłego jej stanowiska w rodzinie, uwzględniając przedewszystkiem potrzebę rozleglejszego wykształcenia ogólnego, a nie spuszczając z oka praktycznych także potrzeb.

Miejsce technologii i gospodarstwa wiejskiego zajmie w nich nauka gospodarstwa domowego i robót kobiecych. Gimnastyka nie będzie przedmiotem obowiązkowym. Natomiast hygiena będzie wykładana w sposób ile możności wyczerpujący.

Nauka obcych języków może być także zaprowadzona jako przedmiot nadobowiązkowy za zezwoleniem Rady szkolnej krajowej.

Art. X.

Plany nauki dla szkół wydziałowych ulegną rewizyi w sposób postanowiony przez obowiązujące przepisy w myśl artykułów 6—9go niniejszej ustawy.

Art. XI.

Ze szkołami wydziałowemi połączone być mogą szkoły rolnicze, przemysłowe albo handlowe, niedzielne czy wieczorne, tudzież specyalne praktyczne kursa n. p, koszykarstwa ceramiki, budownictwa i t. p. jeżeli się na to znajdą fundusze.

Art. XII.

W miejscach gdzie istnieją szkoły ludowe, zaprowadzone mogą być także kursa dla dorosłych mające na celu dalsze rozwinięcie wiadomości w szkole ludowej nabytych.

Nauczyciele, którzy na tych kursach naukę udzielać będą, mają prawo do osobnego za to wynagrodzenia.

Art. XIII.

Polecam mojemu Ministrowi oświecenia wykonanie niniejszej ustawy.

Alegat II.

Rezolucya.

Wzywa się c. k. Rząd, żeby stosownie do zatwierdzonego mocą Najwyższego postanowienia z d. 25. czerwca 1867 r. Statutu organicznego (*Organisations-Regulativ*) Rady szkolnej krajowej Art. III., 4. i §. 74. Ustawy państwowej o zasadach nauki w szkołach ludowych z d. 14. maja 1869 r. (D. U. P. Nr. 62), polecił poddać pod uchwałę Sejmu krajowego sporządzone przez Radę szkolną krajową projekta t. j. systemy czyli plany nauczania w szkołach ludowych tak pospolitych jak wydziałowych.

Czerkawski.

Alegat III.

Ustawa

z dnia . . . . mocą której zostają zmienione niektóre postanowienia ustawy z dnia 23. maja 1873 (Dziennik ustaw krajowych l. 250) o zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół ludowych i obowiązkn posełania do nich dzieci.

Za zgodą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

§. 1.

Niżej wymienione postanowienia ustawy z dnia 23 maja 1874 (Dziennik ustaw kraj. l. 250) o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół ludowych i o obowiązku posełania do nich dzieci przestają odtąd obowiązywać. Artykuły te mają na przyszłość opiewać jak następuje:

Art. IV. Liczba nauczycieli w każdej szkole ludowej stosować się będzie do liczby jej uczniów. Jeżeli liczba uczniów przez trzy po sobie następujące lata dosięga 80, należy bezwarunkowo postarać się o drugiego nauczyciela, o trzeciego, gdy ta liczba dojdzie do 160 i w tym stosunku dalej. Tam gdzie zostanie zaprowadzona nauka półdniowa, przypadnie stu uczniów na jednego nauczyciela, Wolno jednakże gminie podnieść w swej szkole liczbę nauczycieli po nad ten wymiar, byle przyjęła obowiązek opędzenia z własnych środków w całości ztąd wynikający zwyżki nakładu.

Art. V. W każdym powiecie politycznym ma być przynajmniej jedna szkoła ludowa pospolita o 4, 5 albo sześciu klasach, a to w mieście, w którem ilość dzieci uczęszczających do szkoły jest tak wielką, że zgodnie z postanowieniami Art, IVgo zajdzie potrzeba ustanowienia odpowiedniej liczby nauczycieli, — Sejm krajowy orzecze osobną uchwałą o założeniu lub zwinięciu każdej szkoły wydziałowej. Niemniej orzekać będzie o charakterze organizacyi każdej szkoły wydziałowej jako też o wysokości kwoty, którą się fundusz krajowy przyczyni do jej założenia i utrzymania. Co do istniejących juz szkół wydziałowych pozostają w mocy dotychczasowe zobowiązania i orzeczenia organizacyjne, dopóki uchwała sejmowa w tym względzie nie zaprowadzi zmiany.

Art. VI. Oprócz szkół etatowych można zakładać szkoły filialne w których nauczyciele młodzi będą udzielać naukę.

Szkoły takie mogą powstać:

a) Tam gdzie najbliższa szkoła ludowa nie jest wprawdzie więcej jak cztery kilometry odległa, lecz w skutek miejscowych przeszkód czy to stale czy to na dłuższy czas mniej dostępną, majątkowe zaś środki mieszkańców niewystarczają na założenie osobnej szkoły etatowej;

b) tam idzie odległość od najbliższej szkoły przenosi wprawdzie 4 kilometry, ale liczba dzieci nie jest stosunkowo znaczna,

c) wreszcie, tymczasowo tam, gdzie zasoby gminy i przeznaczone na cele szkolnictwa ludowego fundusze okręgowe nie wystarczają na założenie szkoły etatowej, chociaż zresztą zachodzą okoliczności wyrażone w Art. Iszym.

Art. XII. Władze szkolne będą miały na uwadze, iż przedewszystkiem zaopatrzyć w szkoły te gminy, które ich dotąd nie mają. Ma się to jednak dziać bez uszczerbku zorganizowanych już szkół etatowych.

Art. XIII. Etatowa szkoła ludowa pospolita zwiniętą być może jedynie za przyzwoleniem Rady szkolnej krajowej.

Art. XIV. Obowiązek zakładania i utrzymywania publicznych szkół ludowych pospolitych cięży w pierwszym rzędzie na gminach miejscowych do obrębu jednej szkoły wcielonych.

Obszary dworskie należące z niemi lub z jedną z pomiędzy nich do tej samej gminy podatkowej, przyczyniają się tak do zakładania jakoteż do utrzymywania szkół gminnych, w stosunku niniejszą ustawą bliżej określonym, jeżeli nieutrzymują w swoim obrębie własnym nakładem publicznej szkoły ludowej.

W razie jeżeli zasoby miejscowe niewystarczają, przychodzi im w pomoc powszechność okręgu szkolnego, a względnie całego kraju.

Każda gmina winna utworzyć swój własny fundusz szkolny miejscowy, aby sobie ułatwić utrzymanie swej szkoły.

Również każdy okręg szkolny będzie miał swój osobny fundusz szkolny okręgowy, a prócz tego ma być także fundusz szkolny krajowy.

Art. XVIII Jeżeli dochody miejscowego funduszu szkolnego, wymienione w artykule 15, a, b, c, niewystarczają na opłacenie nauczycieli szkół ludowych pospolitych i tych wydziałowych, które istniały już przed wejściem w wykonanie niniejszej ustawy, obowiązane są gmina i obszar dworski do wnoszenia na ten cel do miejscowego funduszu szkolnego dodatków pieniężnych, a to gmina aż do wysokości 9% podatków bezpośrednich w gminie opłacanych, a obszar dworski aż do wysokości 3% podatków bezpośrednich z obszarów opłacanych, każdy z nich o tyle, o ileby to, co na mocy dawniejszych zobowiązań, bądź to w naturze bądź też w gotowych pieniądzach na utrzymanie nauczyciela już uiszcza, nie dorównywało oznaczonym powyżej procentom.

W każdym jednak razie obszar dworski przyczynia się do pokrycia niedoboru tylko w trzeciej części tego, do czegoby w miarę swych podatków bezpośrednich był na mocy ustaw obowiązany, gdyby należał do związku gminy miejscowej.

Art. XIX. Zasiłki z funduszów szkolnych okręgowych a względnie krajowych n pokrycie niedoboru w dochodach przeznaczonych na utrzymanie nauczycieli szkół wymienionych w art. XVIII., Rada szkolna miejscowa żądać dopiero wtenczas ma prawo, gdy wykaże, że to, co gmina na ten cel bądź to na mocy dawniejszych zobowiązan do corocznych datków w pieniądzach lub w naturze, bądź to na mocy niniejszej ustawy już opłaca, wynosi przynajmniej 9% podatków bezpośrednich, a to co obszar dworski na ten cel bądźto na mocy dawniejszych zobo-

wiązań do corocznych datków w pieniądzach lub w naturze, bądźto na mocy niniejszej ustawy już opłaca, wynosi przynajmniej 3% podatków bezpośrednich.

Co do tych miast i miasteczek, które posiadają własny majątek zakładowy, orzeka Rada szkolna okręgowa a względnie Rada szkolna krajowa po wysłuchaniu zdania Wydziału powiatowego a względnie Wydziału krajowego, czyli i jaki zasiłek ma im być przyznany z funduszu szkolnego okręgowego lub funduszu szkolnego krajowego.

Art. XXIV. Wszystkie wydatki na wystawienie lub najem, na utrzymanie, wewnętrzne urządzenie, opał, oświetlenie i obsługę budynków szkolnych, wymienionych w artykule XVIII jakoteż na wystawienie i utrzymywanie albo najem pomieszkań dla nauczycieli, o ile nauczycielom służy do tego prawo, wreszcie na zakupno lub dostarczenie gruntu pod bydynki i pola na szkółkę owocową lub pasiekę, a niemniej miejsca na ćwiczenia gimnastyczne, ponoszą właściwe gminy, o ile te wydatki nie są pokryte na podstawie prawomocnych zobowiązań trzecich osób, korporacyj lub funduszów, albo zapisów.

Obszar dworski w obrębie gminy położony przyczynia się do opędzania tych wydatków w stosunku w artykule XVIII. za zasadę przyjętym.

Zasiłki na nie mogą w razach wyjątkowych udzielane być gminom z funduszu szkolnego okręgowego lub krajowego w formie zaliczek, które po upływie pewnego czasu naraz lub ratami mają być zwrócone.

Dochodów miejscowego funduszu szkolnego można użyć na ten cel tylko pod warunkami w artykule 22 wymienionymi. Zresztą Rady szkolne okręgowe wpływać będą na gminy, aby te starały się zebrać na takie wydatki osobne fundusze, z których się otworzy odrębny dział miejscowego funduszu szkolnego, wyłącznie na ten cel przeznaczony.

Art. XXVIII. Do zasiłków na rzecz pojedynczych powiatów z funduszu szkolnego krajowego ma fundusz szkolny okręgowy dopiero natenczas prawo, jeżeli powiat, dla którego szkół potrzeba zasiłku, wnosi do niego ogół dodatków, przynajmniej 4% podatków bezpośrednich wynoszący, na szkoły wymienione w art. XVIII.

Art. XL. Obowiązek uczęszczania do szkoły zaczyna się z ubiegłym szóstym, a a ustaje z upłynionym dwunastym rokiem życia.

Wszystkie dzieci będące w tym wieku winne uczęszczać do szkoły publicznej.

Czasowo albo trwale wolne są od tego:

Dzieci, które uczęszczają do szkół wyższych rolniczych, przemysłowych albo specyalnych, o ile te są tak urządzone, aby mogły zastąpić naukę udzielaną po szkołach ludowych; dalej dzieci, których ciężkie ułomności cielesne lub duchowe niedopuszczają uczęszczania do szkoły; wreszcie dzieci pobierające nauki w domu albo w prywatnym zakładzie naukowym.

W ostatnim wypadku cięży odpowiedzialnośc za to, czy dzieci otrzymują taką przynajmniej naukę, jaka jest dla szkół ludowych przepisaną, na rodzicach albo ich zastępcach.

Jeżeli zachodzą w tej mierze jakie wątpliwości, ma je sprawdzić Rada szkolna okręgowa. Rodzice i ich zastępcy mają się poddać rozporządzeniom wydanym w tej mierze. W razie potrzeby postąpi Rada szkolna okręgowa według przepisów artykułów 43 i 44 niniejszej ustawy.

Art. XLI. Obowiązek uczęszczania do szkoły ludowe justaje z ukończonym 12 rokiem życia jedynie pod warunkiem, jeżeli uczeń udowodni dostateczną biegłość w przepisanych dla szkół ludowych gałęziach nauki. Po ukończeniu szkoły ludowej pospolitej, winien jednak każdy

uczeń, który nieuczęszcza do szkoły wydziałowej, albo do jakiegoś innego zakładu naukowego, uczęszczać jeszcze przez trzy lata na kursa nauki dopełniającej.

Art. II.

Polecam wykonanie niniejszej ustawy Mojemu Ministrowi oświecenia.

Alegat IV.

Ustawa

z dnia . . . . co do zmiany art. 15go ustawy z d. . . . . . . , 1873 (Dziennik ustaw krajowych l. . .) o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Mojego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem rozporządzam co następuje:

§. 1.

Znosi się artykuł 15ty ustawy z d. . . . . . . 1873 r. o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych w dotychczasowej osnowie. Artykuł ten ma opiewać jak następuje:

Płaca młodszego nauczyciela, bądź stale bądź tymczasowo umieszczonego, wynosi 60% płacy nauczyciela rzeczywistego szkoły, przy której młodszy ten nauczyciel pełni służbę. W żadnym jednak razie nie może być niższą na 200 zł.

Płacę młodszego nauczyciela, zawiadującego stale szkołą filialną, ustanawia się na 250 zł. a. w. rocznie. Oprócz powyższej płacy będzie mogła Rada szkolna krajowa na przedstawienie Rad szkolnych okręgowych przyznawać z funduszu szkolnego krajowego nauczycielom młodszym zawiadującym stale szkołą filialną za każde 5 lat nienagannej służby osobny dodatek pięcioletni, w rocznej kwocie na 25 zł. w. a.

Przyznawanie dodatku pięcioletniego powtarza się tylko do 30 lat służby na posadzie młodszego nauczyciela zawiadującego stale szkołą filialną.

Za czas spędzony przez nauczyciela przy takiej szkole przed wejściem w wykonanie niniejszej ustawy, nie należy się pięciolecie.

§. 2.

Polecam Mojemu Ministrowi oświecenia wykonanie niniejszej ustawy.

Alegat V.

Rezolucya.

Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby w wykonaniu uchwały Sejmu z d. . czerwca 1880 projekt reformy obowiazujących ustaw krajowych o szkołach ludowych, w porozumieniu z Radą szkolną krajową, na następnej sesyi Sejmowi przedłożył.